

ЎТМИШГА НАЗАР

5 ЖИЛД, 11 СОН

ВЗГЛЯД В ПРОШЛОЕ

ТОМ 5, НОМЕР 11

LOOK TO THE PAST

VOLUME 5, ISSUE 11

ТОШКЕНТ-2022

Бош муҳаррир:
Главный редактор:
Chief Editor:

Муртазаева Рахбар Хамидовна
тарих фанлари доктори, профессор,
Ўзбекистон Миллий университети

Бош муҳаррир ўринбосари:
Заместитель главного редактора:
Deputy Chief Editor:

Джураева Нилуфар Далибаевна
тарих фанлари номзоди, доцент,
Ўзбекистон жаҳон тиллари университети

ТАҲРИРИЙ МАСЛАҲАТ КЕНГАШИ | РЕДАКЦИОННЫЙ СОВЕТ | EDITORIAL BOARD

Сагдуллаев Анатолий Сагдуллаевич
тарих фанлари доктори,
профессор, академик,
Ўзбекистон Миллий университети

Бобожонова Дилором Бобожонова
тарих фанлари доктори, профессор,
Ўзбекистон жаҳон тиллари
университети

Юнусова Хуршида Эркиновна
тарих фанлари доктори, профессор,
Ўзбекистон Миллий университети

Кебадзе Мадонна
тарих фанлари доктори,
Телави давлат университети

Аширов Адхам Азимбаевич
тарих фанлари доктори, профессор,
ЎзР ФА Тарих институти

Агзамова Гулчеҳра Азизовна
тарих фанлари доктори, профессор,
ЎзР ФА Тарих институти

Бурдиашвили Майя
тарих фанлари доктори,
Телави давлат университети

Кожакеева Ляззат Темировна
тарих фанлари доктори, доцент,
Хотин-қизлар давлат педагогика
университети

Ульжаева Шохистахон Мамажоновна
тарих фанлари доктори,
Тошкент кимё - технология институти

Дорошенко Татьяна Ивановна
тарих фанлари номзоди, доцент,
Ўзбекистон Миллий университети

Бабаджанова Нодира Абдуллаевна
тарих фанлари номзоди, доцент,
Ўзбекистон давлат жаҳон
тиллари университети

Ширванова Тарана Амирага кызы
тарих фанлари номзоди, доцент,
Азербайжон давлат
иқтисодиёт университети

Гофоров Шокир Сафарович
тарих фанлари доктори, профессор
Самарқанд давлат университети

Эргашева Юлдуз Алимовна
Тарих фанлари доктори, профессор,
Қариш муҳандислик-иқтисодиёт
институти

Теймураз Ахалмосулишвили
тарих фанлари номзоди, профессор,
Телави давлат университети

Халикова Рахбар Эргашевна
тарих фанлари доктори, профессор,
Тошкент давлат техника университети

Ишанходжаева Замира Райимовна
тарих фанлари доктори, профессор,
Ўзбекистон Миллий университети

Эшов Боходир Жўраевич
тарих фанлари доктори, профессор
Қариш давлат университети

Махкамova Надира Рахмановна
тарих фанлари доктори, профессор,
Тошкент ахборот технологиялари
университети

Абдуллаева Яхшибека Атамуратовна
тарих фанлари доктори, доцент,
Нукус давлат педагогика институти

Мустафаева Нодира Абдуллаевна
тарих фанлари доктори
Ўзбекистон Фанлар академияси

Ерметов Аваз Абдуллаевич
тарих фанлари доктори, профессор,
Ўзбекистон Миллий университети

Джоробекова Айнуэр Эшимбековна
тарих фанлари номзоди, профессор,
Қозоғистон дипломатия академияси

Рахмонкулова Зумрад Бойхуразовна
тарих фанлари номзоди, доцент,
Ўзбекистон Миллий университети

Расулов Абдуллажон Нуриддинович
тарих фанлари доктори, профессор
Наманган давлат университети

Ковалев Борис Николаевич
тарих фанлари доктори, профессор
Санкт-Петербург Тарих институти

Кобзева Ольга Петровна
тарих фанлари доктори, профессор,
Ўзбекистон Миллий университети

Ауанасова Алима Мусировна
тарих фанлари доктори, профессор,
Қозоғистон давлат тарихи институти

Бегалинова Калимаш Капсамаровна
фалсафа фанлари доктори, профессор,
Қозоғистон Миллий университети

Хайдаров Муродилла Махмудалиевич
тарих фанлари доктори, профессор,
Ўзбекистон Миллий университети

Алнева Лале
тарих фанлари доктори,
Озарбайжон давлат университети

Санпова Камола Давляталиевна
тарих фанлари доктори, доцент,
Ўзбекистон Миллий университети

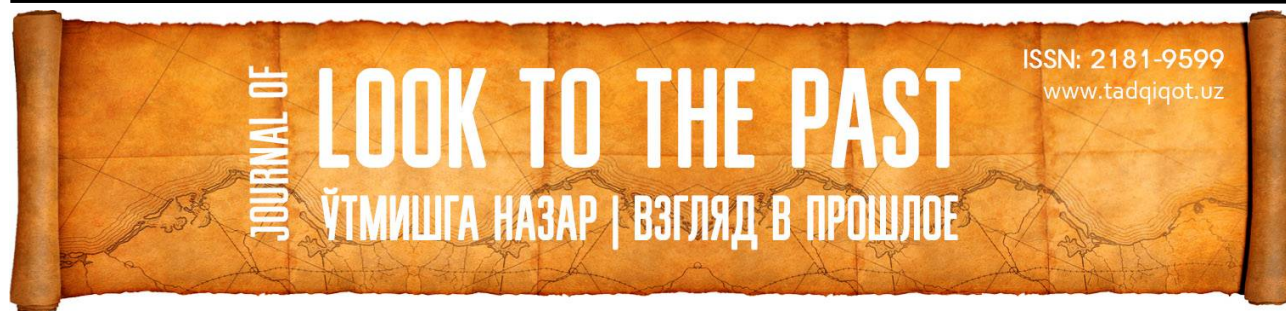
Исмаилова Алмаз
тарих фанлари доктори,
Догистон мустақил университети

Иноятова Диларам Маниглиевна
Тарих фанлари доктори (DSc)
Ўзбекистон Миллий университети

Одилов Абдор Анварович
тарих фанлари номзоди, доцент,
Ўзбекистон Миллий университети

Толибоева Нодира Одилжоновна
Тарих фанлари бўйича фалсафа
доктори (PhD), Ўзбекистон жаҳон
тиллари университети

1. Гулчеҳра Агзамова БУХОРО АМИРЛИГИДАГИ ҲАРБИЙ ИШ ТАРИХИДАН (XVIII АСРНИНГ ИККИНЧИ ЯРМИ - XIX АСРНИНГ ҲРТАЛАРИ).....	4
2. Фируза Шомукарамова ТЕРМИЗДА ШАРҚ МАДАНИЯТИ МУЗЕЙИ ВА ТУРКОМСТАРИС ХАМКОРЛИГИДА ҲТКАЗИЛГАН БИРИНЧИ АРХЕОЛОГИК ЭКСПЕДИЦИЯСИ ТАРИХИДАН: ОЛИМЛАР СИМБИОЗИ.....	11
3. Nodira Toliboyeva O'ZBEKISTON XOTIN-QIZLAR TA'LIMI MASALALARI.....	21
4. Дилафруз Ийманова ЎЗБЕКИСТОНДА СОВЕТ ДАВРИДА ИШЧИ ХОТИН-ҚИЗЛАРНИНГ ИЖТИМОИЙ-ИҚТИСОДИЙ АҲВОЛИ (1925-1941 йиллар).....	29
5. Гулмира Каттаева СОПОЛЛИ МАДАНИЯТИ ТАҚИНЧОҚЛАРИ ТИПОЛОГИЯСИ ТАРИХШУНОСЛИГИ.....	37
6. Шерхон Кичкилов ХОМКОН ҚИШЛОҒИ ТАРИХИДАН (Кўхитанг тоғ қишлоқлари мисолида).....	42
7. Difuza Nasretdinova TURKISTONDA XOTIN-QIZLAR TA'LIMI.....	49
8. Оксана Пуговкина ҲРТА ОСИЁ ИККИДАРЁ ОРАЛИҒИ ХАЛҚЛАРИНИНГ МИЛОДДАН АВВАЛГИ VI-IV АСРЛАРДАГИ ТАРИХИ "ЎЗБЕКИСТОН ТАРИХИ"ГА ДОИР КОМПЛЕКС АСАРЛАРДА (XX АСРНИНГ ИККИНЧИ ЯРМИ-XXI АСРНИНГ БИРИНЧИ ҲН ЙИЛЛИКЛАРИ) (ВАТАН ТАРИХШУНОСЛИГИ ТАҲЛИЛИ АСОСИДАН).....	53
9. Нодира Расулова XX АСРНИНГ 20-30-ЙИЛЛАРИДА ЎЗБЕКИСТОН ССР КОММУНИСТИК ПАРТИЯСИ МАКТАБЛАРИНИНГ ШАКЛЛАНИШИ ВА ФАОЛИЯТИ.....	63
10. Бозоргул Уринова МУСТАҚИЛЛИК ДАВРИ ЎЗБЕКИСТОН ДАВРИЙ МАТБУОТИДА ТАРИХИЙ ШАХСЛАР ТАЛҚИНИ (СОҲИБҚИРОН АМИР ТЕМУР МИСОЛИДА).....	73
11. Ф. Саидов XIX АСР ОХИРГИ ЧОРАГИ – XX АСР БОШЛАРИДА ТУРКИСТОНДАГИ АФҒОН СИЁСИЙ ҚОЧОҚЛАРИ ХУСУСИДА.....	80
12. Hamidbek Yusupov XIVA MADRASALARI HAQIDAGI MA'LUMOTLAR RUS MANBALARIDA.....	84

ISSN: 2181-9599

www.tadqiqot.uz

JOURNAL OF

LOOK TO THE PAST

ЎТМИШГА НАЗАР | ВЗГЛЯД В ПРОШЛОЕ

Hamidbek Sultanovich Yusupov,

Urganch davlat universiteti Akademik litseyi
 "Ijtimoiy fanlar" kafedrasini oliy toifali tarix fani
 o'qituvchisi, mustaqil izlanuvchi
 hamidyusupov753@gmail.com

XIVA MADRASALARI HAQIDAGI MA'LUMOTLAR RUS MANBALARIDA

For citation: Hamidbek S. Yusupov, INFORMATION ABOUT KHIVA MADRASAS IS IN RUSSIAN SOURCES. Look to the past. 2022, vol. 5, issue 11, pp.84-88

<http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.7310253>

ANNOTATSIYA

Mazkur maqolada XIX asrda Xiva xonligiga tashrif buyurib, o'z taassurotlarini yozib qoldirgan harbiylar, diplomatik missiya vakillari, sayyohlar, savdogarlarning esdaliklarida Xiva xonligidagi madaniy hayot, xususan, madrasalar bo'yicha berilgan qimmatli ma'lumotlar tahlil qilingan.

Rus elchilarining bergan ma'lumotlariga qaraganda, XIX asrning birinchi choragida Xivada madaniy hayot sohalarida muayyan o'sish kuzatildi. Xususan, maorif ishlari rivoj topdi, madrasalar soni ko'payib, o'qitish saviyasi ortib bordi. Manbalarda ko'rsatilishicha, Xiva xonlari mamlakatda ilm-fan rivojiga alohida e'tibor qaratganlar. Madrasa yoki o'quv yurtlari O'rta Osiyoda mamlakatning boyligini va diniy ma'lumoti qandayligini aks ettirgan. Ular uchun juda katta mablag' ajratilgan.

Kalit so'zlar: Oxun xon, taqvodor, madrasa, inoq, desyatina, yurist, lingvist, dindor, xurofot, irimchi, mulla.

Хамидбек Султанович Юсупов,

Академический лицей Ургенчского государственного
 Университета, преподаватель кафедры
 "Общественных наук" - независимый соискатель
 hamidyusupov753@gmail.com

ИНФОРМАЦИЯ О ХИВИНСКИХ МЕДРЕСЕ ЕСТЬ В РОССИЙСКИХ ИСТОЧНИКАХ

АННОТАЦИЯ

В данной статье анализируются ценные сведения о культурной жизни Хивинского ханства, особенно о медресе, в воспоминаниях воинов, представителей дипломатических миссий, туристов и купцов, посетивших Хивинское ханство в XIX веке и записавших свои впечатления.

По сведениям, полученным от русских послов, в первой четверти XIX века в Хиве произошел определенный подъем в сферах культурной жизни. В частности, получила развитие

просветительская деятельность, увеличилось количество медресе, повысился уровень образования.

Согласно источникам, хивинские ханы уделяли особое внимание развитию науки в стране. В Средней Азии медресе или учебные заведения отражали богатство и религиозное образование страны. На них выделены большие деньги.

Ключивые слова: Ахун-хан, благочестивый, медресе, инак, десятина, законник, языковед, религиозный, суеверие, иримчи, мулла.

Hamidbek S. Yusupov,

Urganch State University Academic Lyceum
Department of "Social Sciences" is a high-class
history subject teacher, independent researcher
hamidyusupov753@gmail.com

INFORMATION ABOUT KHIVA MADRASAS IS IN RUSSIAN SOURCES

ABSTRACT

This article analyzes the valuable information given on the cultural life of the Khiva Khanate, especially madrasas, in the memoirs of soldiers, diplomatic mission representatives, tourists, and merchants who visited the Khiva Khanate in the 19th century and wrote down their impressions.

According to the information given by the Russian ambassadors, in the first quarter of the 19th century, there was a certain growth in the spheres of cultural life in Khiva. In particular, educational activities have developed, the number of madrasahs has increased, and the level of education has increased.

According to the sources, the Khans of Khiva paid special attention to the development of science in the country. In Central Asia, madrasahs or educational institutions reflected the wealth and religious education of the country. A lot of money has been allocated for them.

Index Terms: Okhun Khan, pious, madrasah, inaq, desyatina, lawyer, linguist, religious, superstition, cheese maker, mullah.

1. Dolzarbli.

XIX asrda Xiva xonligiga kelgan rus harbiylari, diplomatik missiya vakillari, sayyohlar, savdogarlar o'z asarlari va esdaliklarida shahardagi aholining turmush tarzi, urf-odatlarini, madaniy hayot, aholining savodxonlik darajasi haqida muhim ma'lumotlarni keltirib o'tganlar.

Rus manbalaridagi ma'lumotlar aniqligi, izchilligi bilan kishini lol qoldirsada, ba'zi bir chalkashliklarni ham uchratish mumkin, buni mazkur maqolada aniq va teran yetkazib berishga harakat qilindi.

Har bir davlatning madaniy hayotida hozirgi til bilan aytganda oliy o'quv yurtlarining ahamiyati juda katta hisoblanadi. Xalqning savodxonlik darajasi mana shu oliy o'quv yurtlariga bog'liq. Rus diplomatik vakillari Xivadagi madrasalarni ko'rib, aholining savodxonlik darajasi naqadar kuchli ekanligini o'z esdaliklarida qayd etib o'tganlar.

2. Metodlar va o'rganganlik darajasi.

Tarixiy-xronologik tahlillar asosida xulosa berish, xolislik, ilmiylik, tarixiy yondashuv, tizimlashtirish tadqiqotning metodologik asosini tashkil qilib, muammoni o'rganilganlik darajasini tahlil qilish, mavzu bo'yicha yozma manbalar va arxiv hujjatlariga oid materiallarni adabiyot va gazeta, jurnallarda ilmiy muomalaga kiritish va ilmiy xulosalar chiqarish zarurligini ko'rsatadi.

3. Tadqiqot natijalari:

Rus manbalari jumlasiga XIX asrda Xiva xonligiga tashrif buyurib, o'z taassurotlarini yozib qoldirgan harbiylar, diplomatik missiya vakillari, sayyohlar, savdogarlarni kiritish mumkin. Bular o'z esdaliklarida Xiva xonligidagi madaniy hayot va madrasalari bo'yicha qimmatli ma'lumotlar qoldirganlar.

Xiva shahrining rivoji qo'ng'irotlar sulolasi va Xiva xonlari shajarasidagi eng kuchli hukmdorlardan biri-Muhammad Rahimxon I (1806-1825) davriga to'g'ri keladi. 1819-yili u bilan uchrashgan rus zobiti N. Muravyov: "Bu hukmdor o'ta taqvodor odam bo'lib, arab, fors tillarini bilgan va "Oxun xon" unvonini olgan", -deb yozgandi [1].

Bundan ko'rinib turibdiki, Muhammad Rahimxon I kuchli ilm sohibi va hozirgi til bilan aytganda, o'qituvchi xon bo'lgan.

"Opisaniye Xivinskogo xanstva" muallifi G. Danilevskiy 1842-yilda Xiva xonligida rasmiy tashrif bilan bo'lgan. Uning guruhi oldiga qo'yilgan masalalardan biri yaqin orada bosib olinishi kerak bo'lgan Xorazm diyoringining ijtimoiy-siyosiy va iqtisodiy tarkibi, madaniy hayoti haqida aniq ma'lumotlar to'plash edi. Ushbu guruh tarkibida bo'lgan tabiatshunos F.I.Baziner va aka-uka topograf Zeleninlar hech bir narsani nazardan chetda qoldirmay yozib oladilar. Ular mamlakat ichidagi shahar, madrasa va maktablar soni haqida imkon qadar to'liq ma'lumot berib o'tadilar [2].

Danilevskiy Xivaga kelgan davrida shaharda 22 madrasa faoliyat ko'rsatgan.

Poytaxt Xiva shahridan tashqari xonlik hududidagi Marv, Ko'hna Urganch, Toshhovuz, Hazorasp, Xonqa, Pitnak, Shohobod, Xo'jayli kabi o'nlab shaharlarda ko'plab madrasalar mavjud bo'lganligini ko'ramiz. Masalan, Danilevskiy Hazorasp to'g'risida yozarkan, "shaharda 9 ta maktab, Qutlug'murod Inoq davrida 1827-yilda toshdan qurilgan bir madrasa bor", deydi. Shuningdek, Mang'itda bitta, Yangi Urganchda 2 ta madrasa bo'lganligini yozadi.

P.G Redkina o'zining "Zapiski imperatorskogo russkogo geograficheskogo obshestva" asarida Xivada ikkita xon saroyi, 17 masjid, 22 madrasa mavjud bo'lgan deb yozadi [3]. Bu asarda ba'zi madrasalar haqida muhim ma'lumotlar berib o'tiladi, ana shu madrasalardan biri Qutlug' Murod inoq madrasasiga quyidagicha ta'rif berib o'tadi.

Qutlug' Murod inoq madrasasi ancha keng va chiroyli bino bo'lib, karvonsaroy yonida g'ishtdan qurilgan, ko'p bo'limli, o'rtada chuqur va keng quduq qazilgan, g'ishtli gumbaz bilan qoplangan supa joylashgan. Boshqa masjid va madrasalar o'z muassislari nomi bilan atalgan va loydan qurilgan bo'lib, xususiy uylardan farq qilmaydi, ular odatda devor bilan o'ralgan tekis tomli kulbalardan iborat.

Muallif ushbu asarda Xiva madrasalarining ba'zilar loydan qurilgan deb chalkash fikr bildirib o'tadi, aslida bu davrda Xiva shahridagi madrasalarning barchasi pishgan g'ishtdan qurilgan, agar loydan qurilganda edi, madrasalar bu davrgacha yetib kelmas edi.

M.I.Ivanin o'zining "Xiva i reka Amu-Darya" asarida quyidagilarni izohlaydi: "XIX asrning ikkinchi yarmida Xiva shahrida 17 masjid, 22 madrasa bo'lgan. Tosh madrasa, Muhammad Rahimxon (Feruz), Sherg'ozixon, Rahmonberdiboy, Olloqulixon, Xo'jash Mahram, Fozilbek, Davlat Qorako'z, Bekniyoz devonbegi madrasalari kattaligi jihatidan diqqatga sazovor bo'lib, tashqi tomoni yashil rangga bo'yalgan" [4].

Gandimyon qishlog'ida Polvon kanali yoqasida Muhammad Rahimxon I tomonidan qurdirilgan dala hovli haqida rus tadqiqotchisi M.I.Ivanin shunday yozadi: "Bog' shahardan uch chaqirim narida, 120 desyatina maydonni egallaydi. Bu bog'da 1899-yilda xonning ukasi Otajon to'ra tomonidan madrasa ham qurilgan".

L.Kostenko ma'lumotlariga qaraganda, 1873-yilda Xiva shahrida 22 madrasa faoliyat yuritgan [5]. L.Kostenko Qutlug' Murod inoq madrasasi hovlisida katta quduq bo'lganligi va bu quduqdan nafaqat madrasa xizmatchilari, talabalari balki shahar aholisi ham foydalangan [6].

1873-yilgi Xiva yurishi davrida shaharga tashrif buyurgan rus suratchisi G.Krivsov Muhammad Rahimxon II madrasasini butun ko'rinishini rasmga olib, quyidagi so'zlarni yozib qoldirgan: "Bu bino xon mahkamasi (Ko'hna Ark) oldidagi maydon ro'parasida qurilgan bo'lib, bizlar kelgan paytda hali qurilish tugallanmagandi. Hozirda hukmronlik qilayotgan xon uni bir yarim yil muqaddam boshlatgan. Oldi qismida savdo rastalari uchun maxsus xonalar qurdirgan. Madrasaning naqshinkor peshtoqi oldiga qurilgan chiroyli bostirma uni to'sib turadi" [7]. Mana shu ma'lumotda rus suratchisi G.Krivsov ba'zi xato-kamchiliklarga yo'l qo'ygan, suratchi rasmga olgan madrasa hali ruslar kelmasdan Ogahiyning ma'lumotiga ko'ra, 1871-1872-yillarda qurilib foydalanishga topshirilgan.

Harbiy tarixchi, yurist, lingvist M.A.Terentev o'zining "Xivinskiye poxodi russkoy armii" asarida Xiva qal'asiga artilleriyadan otilgan o'qlar natijasida madrasalarning burchagiga o'q tegishi oqibatida g'ishti silkinib asos tayanchlariga zarar yetkazildi, deb yozadi [8].

Muhammad Rahimxon II davrida Xiva xonligida 106 ming xonadonda 742 ming kishi yashagan. Shulardan 30 ming xonadonli turkmanlarning soni 150 ming kishini tashkil etgan. 1500 maktabda o'rtacha 30 o'quvchidan yiliga 45000 o'quvchi savodini chiqarib, 130 madrasada o'rtacha 50 talabadan yiliga 6,5 ming kishi oliy ma'lumotli bo'lgan. Buning dalili sifatida madrasalar to'g'risida Ye.Jelyabujskiy shunday yozadi: "Xiva va turkmanlar yurtida madrasa va o'quv yurtlari juda ko'p. Ularning qurilishi va faoliyati uchun hukmdorlar ham, xalq ham kuchli jonbozlik ko'rsatishadi. Masalan, Xivada bir necha madrasalar mavjud, ayniqsa, Madaminxon madrasasi mashhurdir. Xalqni o'qitish va ma'lumotli qilish bilan dindorlar shug'ullanishadi. Ammo, savodxonlar juda katta foizni tashkil qilsa ham o'rta osiyoliklar o'zlarining irimchiligi va xurofotga berilgani bilan ajralib turadilar" [9].

Xiva shahri O'rta Osiyoda madrasalarining ko'pligi jihatidan Buxorodan keyin ikkinchi o'rinda turgan [10].

Xiva xonligining siyosiy, iqtisodiy, madaniy hayotidagi inqiroz XVIII asr 60-yillaridan hokimiyatni boshqargan qo'ng'iroq urug'iga mansub inoqlar tomonidan asta-sekinlik bilan bartaraf etila boshladi. XIX asr birinchi choragida bu boradagi o'zgarishlar yaqqol ko'rinib, madaniy hayot sohalarida muayyan o'sish kuzatildi. Xususan, maorif ishlari yo'lga qo'yildi, madrasalar soni ko'payib, o'qitish saviyasi ortib bordi. Tadqiqotlarning ko'rsatishicha, Xiva xonlari mamlakatda ilmfan rivojiga alohida e'tibor qaratganlar. Xiva xonlari, amaldorlar va badavlat kishilar ilm-ma'rifatni va uni tarqatuvchi ulamoyu fuzalolarni nihoyatda qadrlaganlar, shaxsiy mablag'lari hisobidan ilm maskanlari-madrasalar bino qilishni o'zlariga sharaf deb hisoblaganlar. Madrasa yoki o'quv yurtlari O'rta Osiyoda mamlakatning boyligini va diniy ma'lumotini bildiradi. Ular uchun juda katta mablag' ajratiladi. Hukumat ham, xon ham, xalqning o'zi ham juda jon kuydiradi, - deya qayd etgan edi rus mualliflaridan biri [11].

Girshfeld va Galkin bergan ma'lumotga ko'ra, XIX asrning oxirlariga kelib Xiva xonligida madrasalar soni 70 ta bo'lib, ularda 2500 ga yaqin kishi tahsil olgan [12].

1908-yili Xiva xoni Muhammad Rahimxon II saroyiga turkiyshunos olim A.N.Samoylovich (1880-1938) tashrif buyuradi. U Muhammad Rahimxon Feruz bilan uchrashib, uni shunday tasvirlaydi: hozirda xon bo'lib turgan Sayyid Muhammad Rahim ma'rifatli shaxsdir. U fan va san'at homiysi hisoblanib, bu mamlakatni o'rganishimga astoydil yordam berishini izhor qildi. Xiva xoni hatto o'zining shaxsiy kitob xazinasi bilan tanishishimga ham ruxsat berdi. Men uning Ark va Tozabog'dagi kutubxonalarida bo'ldim. Turkiy tildagi qo'lyozmalarga asosiy e'tibor ikki marta Tozabog'dagi xon bosmaxonasini ko'zdan kechirdim [13].

A.N.Samoylovich saroydagi madaniy muhit, jumladan, xon kutubxonasidagi kitoblar bilan tanishganligi, ayniqsa, arkdagi va Tozabog'dagi xonning maxsus kutubxonasidagi ajoyib kitob va qo'lyozmalar mavjudligini alohida ta'kidlaydi.

Bartold ma'lumotiga ko'ra, 1871-yil kuzida Muhammad Rahimxon buyrug'i bilan Ark maydonida katta madrasa qurilishi boshlandi. 76 hujrali madrasa 1872-yil 15-sentabrda ochildi. Madrasaga kelgan xon mullalarga xonalar ajratdi va yashash uchun sharoitlar yaratdi [14].

1913-yilda Xivada bo'lgan rus olimi V. I. Masalskiy: "Shaharda xonning 7 ta saroyi, 20 ta masjid, 38 ta madrasa bor. Masjidlar orasida eng ajoyibi Polvon ota, madrasasi bor Muhammad Amin", deb yozadi [15].

4.Xulosa:

Xulosa qilib aytganda, XIX asrda rus diplomatik missiyalarining tashriflari davomida Xiva shahridagi madaniy hayot va madrasalarning qurilishi, aholining savodxonlik darajasi qanday ekanligini tadqiqot davomida o'rganib oldik.

1. Rus elchilari o'z esdaliklarida Xiva xonligidagi madaniy hayot va madrasalari bo'yicha qimmatli ma'lumotlar qoldirganlar.

2. G. Danilevskiy Xivaga kelgan davrida shaharda 22 madrasa faoliyat ko'rsatgan.

3. L. Kostenko ma'lumotlariga qaraganda 1873-yilda Xiva shahrida 22 madrasa faoliyat yuritgan.

4. 1873-yilgi Xiva yurishi davrida shaharga tashrif buyurgan rus suratchisi G. Krivsov Muhammad Rahimxon II madrasasini butun ko'rinishini rasmga olganligini ta'kidlaydi.

5. Xiva shahri O'rta Osiyoda madrasalarining ko'pligi jihatidan Buxorodan keyin ikkinchi o'rinda turgan.

Iqtiboslar/Сноски/References:

1. Puteshestviye v Turkmeniyu i Xivu v 1819 i 1820 gg. gvardeyskogo Generalnogo shtaba kapitana Nikolaya Muravyeva, poslannogo siyu stranu dlya peregovorov. Ch. 1. –M., 1819. – S. 179.
2. Danilevskiy G.I. Opisaniye Xivinskogo xanstva// Zapiski russkogo geograficheskogo obshestva. –M.: 1851. –Kn. V. –S. 124-325.
3. P.G.Redkina. Zapiski imperatorskogo russkogo geograficheskogo obshestva. Санкт-Петербург.: 1851. S. 112.
4. Ivanin M.I. Xiva i reka Amu-Darya. Sankt-Peterburg.: 1873. S. 64.
5. L.Kostenko. Gorod Xiva v 1873 godu, "Voyenniy sbornik", T. 93. S. 332.
6. L.Kostenko. Gorod Xiva v 1873 godu. SPb, 1873, S. 26.
7. Krivsov G. Albom. Vidi i tipi Xivinskogo xanstva. 1873 goda. SPb. 1873. S. 8.
8. Terentev M.A. Xivinskiye poxodi russkoy armii . M.: "Veche", 2010, S. 368.
9. Jelyabujskiy Y. Ocherki i zavoyevaniye Xivi. –M.: 1875. –S. 53-54.
10. Jelyabujskiy Y. Ocherki i zavoyevaniye Xivi (s' 9- kartinami). –M.: Izdaniye narodnogo jurnala Gramotey, 1875. -S. 229-230;
11. Nashi sosedi v Sredney Azii// Turkestanskiy sbornik.-SPb, 1873. T. 54. –S. 117.
12. Girshfeld V., Galkin M.N. Voyenno-statisticheskoye opisaniye Xivinskogo oazisa. Chast II. T, 1903. S. 137.
13. Samoylovich A.N. Kratkiy otchet o poyezdke v Tashkent i Buxaru i v Xivinskoye xanstva v 1908 godu // Izvestiya Russkogo komiteta dlya izucheniya Sredney i Vostochnoy Azii v istoricheskom, arxeologicheskom, lingvisticheskom i etnograficheskom otnosheniyax. N 9. Sankt-Peterburg, 1909. S. 21.
14. Bartold V.V. Sobitiya pered Xivinskim poxodom 1873 goda po rasskazu xivinskogo istorika // Kaufmanskiy sbornik. –SPb., 1910. –S. 19 // WWW: Kungrad. com.
15. Masalskiy V.I. Turkestanskiy kray. –SPb., 1913. S. 308.

ЎТМИШГА НАЗАР

5 ЖИЛД, 11 СОН

ВЗГЛЯД В ПРОШЛОЕ

ТОМ 5, НОМЕР 11

LOOK TO THE PAST

VOLUME 5, ISSUE 11

Editorial staff of the journals of www.tadqiqot.uz
Tadqiqot LLC the city of Tashkent,
Amir Temur Street pr.1, House 2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Phone: (+998-94) 404-0000

Контакт редакций журналов. www.tadqiqot.uz
ООО Tadqiqot город Ташкент,
улица Амира Темура пр.1, дом-2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Тел: (+998-94) 404-0000